

Неофициален превод на български език

Н/Ехес(2023)3 23 май 2023 г.

Група Любомир Попов, група Сивова и Колева и дело Мутишев и други срещу България

Оценка на индивидуалните мерки

Меморандум, изготвен от Отдела за изпълнение на решенията на Европейския съд по правата на човека

Становищата, изразени в този документ, не обвързват нито Комитета на министрите, нито Европейския съд.

I. ОПИСАНИЕ НА НАРУШЕНИЯТА, УСТАНОВЕНИ ПО ТЕЗИ ДЕЛА

Делата в групите *Любомир Попов и Сивова и Колева*, както и делото *Мутишев и други*, се отнасят до неоправдани забавяния при изпълнението на съдебни и административни решения, с които се признават правата на жалбоподателите на реституция на земеделски земи или гори, национализирани по време на комунистическия режим, или на обезщетение за тях (нарушения на член 1 от Протокол № 1).

Основните фактически и правни ситуации се отнасят до забавяния при: (i) реституция на колективизирани земеделски земи в съществуващи или възстановими на терена стари реални граници или чрез план за земеразделяне; (ii) реституция на гори; (iii) осигуряване на обезщетение чрез общински или държавни земи или чрез поименни компенсационни бонове по чл. 10б от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи от 1991 г. ("ЗСПЗЗ"); (iv) реституция и обезщетение по § 4 и следващите от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи от 1991 г. ("ЗСПЗЗ") за земи, намиращи се в райони, в които е било предоставено право на ползване на трети лица. Освен това групата *Сивова и Колева* се отнася до забавяния, които отчасти се дължат на факта, че земята, за която жалбоподателите са предявили реституционни претенции, е била придобита от частноправни дружества в контекста на приватизационни процедури, които са били провеждани паралелно с реституционните процедури, или е била включена в активите на други юридически лица, като по този начин се е създал риск от допълнителни съдебни производства, преди процесът на реституция да бъде финализиран.

II. ИНДИВИДУАЛНИ МЕРКИ¹

1. Делото *Любомир Попов*²

i. Информация, предоставена преди разглеждането през март 2022 г.

Това дело се отнася до забавяния при реституцията в съществуващи или възстановими на терена стари реални граници или чрез план за земеразделяне, или до забавяния при предоставянето на обезщетение вместо реституция, чрез земя общинска собственост или поименни компенсационни бонове. Според решението на Европейския съд към момента на становищата на страните от 2006 г. процедурата все още не е била приключила за имот № 8,

¹ Властите предоставиха ревизирани планове за действие от 1 февруари 2022 г. (DH-DD(2022)153) и от 3 февруари 2022 г. (DH-DD(2022)151), допълнение от 3 февруари 2022 г. (DH-DD(2022)150) и скорошни допълнения от 2 януари 2023 г. (DH-DD(2023)15), 22 март 2023 г. (DH-DD(2023)399), 12 април 2023 г. (DH-DD(2023)462) и 10 май 2023 г. (DH-DD(2023)580).

² *Любомир Попов*, № 69855/01, решение от 07.01.2010 г., окончателно на 07.04.2010 г.

който преди това е бил собственост на жалбоподателя, и не е била напълно приключила за имоти №№ 3 и 4, които са принадлежали на неговия баща.

В плана си за действие от януари 2022 г. властите посочват, че имот № 8 от 4000 м² (§ 38 и § 118 от решението на Съда) е част от имотите, за които действително е определено обезщетение вместо реституция. С решение от 6 юни 2003 г. Министерството на земеделието определя обезщетението със земя на стойност 5 093 лева, включително за имот № 8, и с поименни компенсационни бонове на стойност 1 355 лева. С решение от 23 февруари 2005 г. (изглежда в рамките на план за обезщетяване) жалбоподателят получава имот с площ 5,063 м² (на стойност 5 093 лв.). С решение от 22 февруари 2001 г. жалбоподателят е обезщетен с 935 поименни компенсационни бона.

Що се отнася до земята с площ 10 274 м², част от имоти №№ 3 и 4 с обща площ 28 700 м², с решение от 6 юни 2003 г. общинската служба по земеделие определя обезщетение със земя на стойност 13 840 лв. общо за невъзстановената земя и с поименни компенсационни бонове на стойност 3 680 лв. С решение от 23 февруари 2005 г. (изглежда в рамките на план за обезщетяване) е възстановен имот с площ 13 759 м² (на стойност 13 840 лв.). С решение от 22 февруари 2001 г. наследниците на М. Т. са обезщетени с 2007 поименни компенсационни бона. На 23 ноември 2004 г. наследниците са получили депозитарна разписка за дължимите им поименни компенсационни бонове.

Властите считат, че в този случай не са необходими или възможни допълнителни индивидуални мерки.

С писмо от 23 април 2019 г. един от наследниците на жалбоподателя се оплаква, че властите не са осигурили изпълнение по отношение на седем дела, спечелени от жалбоподателя пред Районен съд – Пазарджик. Наследникът на жалбоподателя не уточнява по отношение на кои имоти не е извършена реституция, съответно получено обезщетение, но изглежда, че оплакването му се отнася до изпълнението на национални съдебни решения, свързани с различни имоти, включително имот № 8.

ii. Отговор на въпросите, идентифицирани през март 2022 г.

За настоящото разглеждане на делото не е предоставена нова информация в отговор на въпросите, поставени в меморандум Н-Ехес(2022)4.

Оценка: Това дело се отнася до сложни реституционни процедури, свързани с множество поземлени имоти, административни решения и съдебни производства. Планът за действие от януари 2022 г. се отнася до решения за обезщетяване чрез земя или поименни компенсационни бонове, които предхождат решението на Европейския съд и описаните в него становища на страните от 2006 г., но по-голямата част от информацията, предоставена през януари 2022 г., не е описана в решението. Въз основа на тази информация изглежда, че жалбоподателят е получил надлежно обезщетение чрез общинска земя.

В същото време, предвид някои несъответствия в информацията, въпросите, посочени в меморандума Н-Ехес(2022)4, остават валидни. От властите следва отново да се поиска да изяснят причините за несъответствието между предоставената от тях информация и информацията в решението на Европейския съд относно обезщетението за имоти №№ 3, 4 и 9. Според решението на Съда обезщетение чрез поименни компенсационни бонове с номинална стойност 3 680 лв. е предоставено за имот № 9 с площ 6 000 м² (§ 72 от решението), а не за имоти №№ 3 и 4. От властите бе поискано също така да представят своята оценка относно това дали информацията, предоставена на Комитета през януари 2022 г., е била предоставена на ЕСПЧ, и бяха приканени да посочат дали жалбоподателят е получил всички поименни компенсационни бонове, предоставени за имот № 8.

Може също така да се повтори, че ако наследниците на жалбоподателя все пак смятат, че процедурата по обезщетяване не е била надлежно завършена по отношение на имоти №№ 3 и 4 (собственост на бащата на жалбоподателя преди колективизацията) и имот № 8 (собственост на жалбоподателя преди колективизацията), те имат възможност да се обърнат към общинската служба по земеделие за получаване на разяснения, за да представят по-конкретни становища пред Комитета по индивидуалните мерки.

2. Делото Гечевѝ³

i. Информация, предоставена преди разглеждането през март 2022 г.

Това дело се отнася до неприключване от страна на властите на процедурите по отношение на два вида земя: земя в райони, в които е било предоставено право на ползване на трети лица, които са имали право да закупят земята, чиято реституция и обезщетение са уредени в § 4 и следващите от ПЗР на ЗСПЗЗ; земя, използвана за изграждане на пътища, при която обезщетението (чрез земя или поименни компенсационни бонове) се урежда от чл. 10б от ЗСПЗЗ.

Що се отнася до земята, придобита от трети лица, Съдът отхвърля аргумента на правителството, че забавянето се е дължало на това, че жалбоподателите не са представили банкова сметка, и посочва, че кметът не е взел решение за определяне на размера на обезщетението, което би открило възможност за жалбоподателите да го обжалват по съдебен ред, ако не са удовлетворени от размера на обезщетението, както твърди правителството. Съдът подчертава, че въпреки че през 2012 г. Върховният административен съд е разпоредил на кмета да приеме ново решение по въпроса за обезщетението на жалбоподателите, никакво валидно решение не е приемано след това.

Що се отнася до обезщетението по чл. 10б от ЗСПЗЗ за земи, върху които са изградени пътища, Съдът намира за недоказано, че е било необходимо жалбоподателите да подадат конкретно искане и че общинската служба по земеделие не е могла да започне служебно процедурата по обезщетяване. Не е представено никакво оправдание за това, че общинската служба по земеделие не е знаела за факта, че жалбоподателите са имали право да получат обезщетение за частта от земите си, върху които са изградени пътища.

През януари 2022 г.⁴, властите посочиха, че заповедите, с които се определят оценките на имуществото на всеки ползвател, който е получил собственост, се съхраняват в архива на общината. Също така беше посочено, че сумите, които ползвателите са платили за получаване на земя, са налични по банковата сметка на общината и че могат да бъдат изплатени, ако наследниците предоставят банкови сметки. Не е уточнено дали кметът е взел решение, с което да определи размера на обезщетението, дължимо на жалбоподателите. Според информацията, получена от общинската служба по земеделие, жалбоподателите не са подали заявление за обезщетение по чл. 10б от ЗСПЗЗ. Правителството изглежда все още събира допълнителна информация относно индивидуалните мерки по това дело.

ii. Отговор на въпросите, идентифицирани през март 2022 г.

В допълнението си от 10 май 2023 г. властите съобщават, че по отношение на земите в районите, в които е било предоставено право на ползване на трети лица съгласно § 4 и следващите от ПЗР на ЗСПЗЗ, на 18 ноември 2016 г. и 19 декември 2022 г. наследниците са получили обезщетение в размер на 2 139 лв. и 975 лв. за част от имотите. За останалата част от имотите, попадащи в обхвата на § 4 от ЗСПЗЗ, общината е възложила служебно изготвянето на оценка на обезщетението и в момента се подготвят заповеди за нейното одобряване, които след това ще бъдат връчени на заинтересованите страни. Не е представена нова информация по отношение на земите, върху които са изградени пътища.

Оценка: По отношение на земите, придобити от трети лица по силата на § 4 и следващите от ПЗР на ЗСПЗЗ, положително е, че властите са предприели стъпки по служебен ред за приключване на процедурата по реституция. Те следва да информират Комитета за последващите действия, предприети за нейното финализиране. Следва да се уточни какви стъпки трябва да бъдат предприети, за да могат жалбоподателите да получат обезщетение по чл. 10б от ЗСПЗЗ (т.е. чрез земя общинска собственост или поименни компенсационни бонове) за земята, върху която са изградени пътища, включително дали общинската служба по земеделие може служебно да започне процедурата по обезщетяване (вж. § 23 от решението на Съда).

³ Гечевѝ, № 54909/14, решение от 22.06.2021 г., окончателно на 22.06.2021 г.

⁴ Вж. ДН-ДД(2022)150.

3. Делото *Найденов*⁵

- i. Информация, предоставена преди разглеждането през март 2022 г.

Това дело се отнася до забавяне на реституцията и обезщетението за земя с площ 8300 м², разположена в райони, в които е било предоставено право на ползване на трети лица, като реституцията и обезщетението се уреждат от § 4 и следващите от ПЗР на ЗСПЗЗ. Властите посочват, че с план на новообразуваните имоти, одобрен на 17 февруари 2006 г., на наследниците на бащата на жалбоподателя са възстановени пет имота с обща площ 6 394,4 м². След решението на Европейския съд жалбоподателят е поискал промяна на плана за три от имотите, която е била одобрена на 30 януари 2013 г.

Останалата част от земята, притежавана от бащата на жалбоподателя преди колективизацията, е придобита от ползватели, които са платили сумите, определени като обезщетение. С плана на новообразуваните имоти 419 м² от земята на бащата на жалбоподателя са определени за пътища. На 9 февруари 2017 г. един от наследниците на жалбоподателя е подал заявление до общинската служба по земеделие за обезщетяване чрез поименни компенсационни бонове. Тъй като се касае за територия по § 4 от ПЗР на ЗСПЗЗ, на 18 юни 2018 г. общинската служба по земеделие е изпратила искането до компетентната община.

- ii. Отговор на въпросите, идентифицирани през март 2022 г.

В последните си становища от 12 април 2023 г. властите посочват, че с писмо от 3 април 2023 г. областната дирекция „Земеделие“ е уточнила, че общинската служба по земеделие е поискала от общината подробна информация за заповедите по § 4 от ПЗР на ЗСПЗЗ (относно възстановяването на земите на наследниците на бащата на жалбоподателя с плана на новообразуваните имоти) и платените суми от лицата, на които е предоставено право на ползване, за да се определи дали се дължат допълнителни действия и обезщетение на наследниците на бащата на жалбоподателя съгласно чл.10б от ЗСПЗЗ.

Оценка: Все още се очаква информация по поисканите по-рано разяснения относно това дали процедурата по реституция и обезщетяване е напълно завършена.

4. Делото *Петкова и други*⁶

Това дело се отнася до забавянния с приключването на процедурите по реституция, главно по отношение на обезщетението (чрез общинска или държавна земя или поименни компенсационни бонове) вместо реституция.

а) Делото *Петкова*

При предишното разглеждане на това дело бе отбелязано, че тъй като жалбоподателката е получила имот и ѝ е предоставена възможност да получи поименни компенсационни бонове, Комитетът може да прекрати наблюдението си върху индивидуалните мерки по отношение на тази жалбоподателка.

б) Делото *Иванова и други*

- i. Информация, предоставена преди разглеждането през март 2022 г.

След отмяната от националните съдилища на няколко решения на общинската служба по земеделие, към момента на постановяване на решението на Европейския съд общинската служба по земеделие не е приела ново решение за определяне на обезщетението вместо реституция (чрез общинска земя или поименни компенсационни бонове), което жалбоподателите следва да получат. Очевидно тя не е успяла да вземе допълнителни решения, "защото [не] е получила съдебното решение [...] от 7 януари 2008 г.". Според

⁵ *Найденов*, № 17353/03, решение от 26.11.2009 г., окончателно на 26.02.2010 г.

⁶ *Петкова и други*, № 19130/04, решение от 25.09.2012 г., окончателно на 25.09.2012 г.

информацията, предоставена от властите през януари 2022 г., общинската служба по земеделие служебно е изисквала препис от съдебното решение от 7 януари 2008 г.

ii. Отговор на въпросите, уточнени през март 2022 г.

Според информацията, предоставена през април 2023 г., на 23 март 2023 г., общинската служба по земеделие е издала решение за определяне на размера на дължимото обезщетение⁷, което понастоящем следва да бъде съобщено на всички наследници на правоимащото лице, които могат да го обжалват. За тази цел общинската служба по земеделие е изисквала от общината удостоверение за наследници. Посочено е, че след като решението стане окончателно, реституцията ще продължи според избрания от наследниците начин на обезщетяване (чрез земя или поименни компенсационни бонове).

в) Делото *Янков*

i. Налична информация в решението на Съда

В рамките на първата [реституционна] процедура, с решение от 11 юли 1996 г. Общинска служба по земеделие – Божурище е установила, че жалбоподателят и другите наследници на неговия дядо имат право на обезщетение за 23 600 м² под формата на земя или поименни компенсационни бонове. С решение от 16 февруари 2007 г. На наследниците е отреден имот с площ 14 870 м². Към юни 2011 г. Процедурата не е приключила за останалата част от земята (§§ 22 и 23 от решението).

В рамките на втората [реституционна] процедура, с решение от 10 март 1998 г., изменено на 15 юли 1998 г., Районен съд – Сливница е постановил, че наследниците на дядото на жалбоподателя имат право на реституция чрез план за земеразделяне на няколко имота с обща площ 36 100 м² и допълнителни 15 950 м² земя. Впоследствие на жалбоподателя и на останалите наследници на неговия дядо е определена земя с обща площ 33 300 м². Към юни 2011 г. процедурата все още не е приключила за останалата част от земята им с площ 18 750 м².

ii. Фактическа ситуация, изяснена след разглеждането през март 2022 г.

Въз основа на представените от властите документи от януари 2022 г. и допълнителната информация от април 2023 г. изглежда, че в процедурата, отнасяща се до реституцията на 23 600 м² (първата процедура), 2 000 м² са възстановени на наследниците с плана за земеразделяне; що се отнася до останалите 21 600 м², съгласно решение от 13 август 2001 г. наследниците имат право на обезщетение със земя на стойност 11 315 лв, а за останалата част – с поименни компенсационни бонове на стойност 2 655 лв. С решение от 1 февруари 2007 г. наследниците са получили земя на стойност 11 315 лв, а именно - имот с площ 14 870 м². Депозитарната разписка за останалата част от сумата не е получена от наследниците, въпреки че те са били уведомени за това.

По отношение на втората процедура, за останалите 18 750 м², правителството пояснява, че за тези имоти е налице спор между заинтересованите страни относно материално право по чл. 14, ал. 4 от ЗСПЗЗ, който трябва да бъде решен от съда. Те твърдят, че досега наследниците не са предприели никакви действия за разрешаване на спора.

Оценка:

Що се отнася до жалбоподателите по делото *Иванова и други*, макар да следва да се отбележи със съжаление, че съответните органи са предприели едва наскоро стъпки за продължаване на процедурата за обезщетение, все пак е положително, че вече е издадено решение за определяне на дължимото обезщетение, което следва да бъде връчено на правоимащите лица. Би било полезно властите да ускорят максимално процеса на връчване на решението на наследниците, за да се финализира процедурата по реституция без по-нататъшно забавяне.

⁷ Съгласно чл. 19, ал. 8 от Правилника за прилагане на ЗСПЗЗ.

Що се отнася до делото Янков, изглежда, че в рамките на първата процедура жалбоподателят и останалите наследници са получили земя и са имали възможност да получат определените им поименни компенсационни бонове, както и че не изглеждат необходими допълнителни индивидуални мерки по отношение на първата процедура. Що се отнася до втората процедура, информацията за наличието на спор между заинтересованите страни трябва да бъде изяснена и да се предоставят повече подробности в това отношение, включително относно възможните действия, които властите могат да предприемат по служебен ред за приключване на процедурата по реституция.

5. Делото Попов и Чонин⁸

Това дело се отнася до прекомерни забавяния в процедурите за реституция на гори.

а) Делото Попов

По отношение на г-н Попов, наследник на г-н М., в плана си за действие от януари 2022 г. правителството посочва, че в неотдавнашното решение на Европейския съд по делото *Шейтанова* (дело, заведено от друг наследник, §§ 10 и 23) е посочено, че процедурата по реституция по отношение на наследниците на г-н М. е приключила.

б) Делото Чонин

В отговор на въпросите, зададени през март 2022 г., властите предоставиха информация за последните развития и други разяснения. Настоящото положение е представено по-долу.

Що се отнася до г-н Чонин, в плана за действие от юли 2016 г. (DH-DD(2016)833) и неотдавнашните разяснения, предоставени с допълнението от 12 април 2023 г., властите посочват, че от общо 933 800 m², на които имат право наследниците на г-жа Ф., за обезщетение са определени имоти с площ 502 958 m². От тези 502,958 m² през 2013 г. са приети решения за имоти с площ 449,972 m² от Общинските служби по земеделие Монтана и Берковица. Тези решения не са били връчени на г-н Чонин до 2018 г., въпреки усилията на властите, тъй като предишните писма до него са върнати като неполучени; след 2018 г. той е подал жалба срещу решенията пред Районен съд – Берковица. Съдебното производство обаче е спряно до приключването на друга група съдебни производства (вж. по-долу). Тъй като последното производство вече е приключило, се очаква делото да бъде възобновено. За останалата част от 52,986 m² (от 502,958 m²) властите са уведомили заинтересованите страни за необходимостта да представят скици-проект на имотите или да наемат експерт, който да извърши делба на един от имотите. Властите съобщават, че такива стъпки не са били предприети. В допълнението си от 10 май 2023 г. властите уточняват, че решението относно 52,986 m² е издадено през 2013 г. от Общинска служба по земеделие – Берковица, но то е връчено на жалбоподателя едва през 2018 г., тъй като предишните писма до него са били върнати като неполучени. То е било обжалвано и понастоящем производството е висящо пред Районен съд – Берковица.

В своя план за действие от януари 2022 г. и допълнението от 12 април 2023 г. властите посочват, че по отношение на "*остатъка от 430 842 квадратни метра от общо 933 800, на които имат право наследниците на г-жа Ф.*", през 2018 г. е сформирана комисия, която да определи наличните горски земи в област Монтана, които биха могли да послужат за приключване на процедурата по обезщетяване. С протокол от 20 септември 2018 г. са определени три поземлени имота и Областна дирекция "Земеделие" – Монтана е издала три решения за обезщетяване. Г-н Чонин е обжалвал и трите решения. На 23 март 2022 г. Окръжен съд – Монтана е потвърдил решенията. Г-н Чонин е обжалвал и на 20 март 2023 г. жалбата е отхвърлена от Административен съд – Враца с окончателно решение.

Оценка: Изглежда, че не са необходими допълнителни индивидуални мерки по отношение на г-н Попов, поради което Комитетът може да прекрати наблюдението си върху индивидуалните мерки по отношение на този жалбоподател.

Що се отнася до г-н Чонин, би било полезно да се предостави информация за развитието на висящите съдебни производства пред Районен съд - Берковица по отношение на парцелите с

⁸ Попов и Чонин, №. 36094/08, решение от 17.02.2015 г., окончателно на 06.07.2015 г.

размери 449,972 m² и 52,986 m². Същевременно изглежда, че не са необходими допълнителни мерки по отношение на реституцията на 430,842 m².

6. Делото Василев и Дойчева⁹

- i. Информация, предоставена преди разглеждането през март 2022 г.¹⁰

Делото касае забавяне на процедура по реституция на имот с площ 2 000 m² в района на с. Остров, местност „Горните лозя“. Първоначално е било сметено, че земята на жалбоподателя се е намирала в район, в който на трети лица е предоставено право на ползване и реституцията и обезщетението е трябвало да се извършат в съответствие с § 4 и следващите от ПЗР на ЗСПЗЗ. Впоследствие исканията на ползвателите на тези земи са били отхвърлени. Поради това експертите са изготвили становище, че общинската служба по земеделие е трябвало да изключи тези земи от района, в който се прилага § 4 и следващите от ПЗР на ЗСПЗЗ и да се проведе обикновената реституционна процедура (в съществуващи или възстановими стари реални граници или чрез план за земеразделяне; §§ 11-12 от решението на Съда).

- ii. Отговор на въпросите, уточнени през март 2022 г.

Съгласно писмо от 30 март 2023 г. на Областна дирекция „Земеделие“ – Враца, на което органите се позовават в допълнението от април 2023 г., дирекцията счита, че въпросният парцел е територия по § 4 и следващите от ПЗР на ЗСПЗЗ, и счита, че процедурата следва да бъде финализирана по § 4к от ПЗР на ЗСПЗЗ (а не по обикновената реституционна процедура).

Оценка: Следва отново да се отбележи със съжаление, че повече от 10 години след решението на Европейския съд по това дело националните власти все още не са предприели никакви практически стъпки за приключване на процедурата по реституция. Особено тревожен е фактът, че изглежда съществува спор между съответните органи относно това коя процедура за реституция трябва да бъде следвана. Поради това продължава да е необходимо да се предприемат спешни мерки за изпълнение на индивидуалните мерки по това дело, особено що се отнася до осигуряването на достатъчна яснота и съгласие между всички съответни органи относно приложимата процедура и предприемането от компетентния орган на всички необходими стъпки за нейното приключване без по-нататъшно забавяне.

7. Делото Сивова и Колева¹¹

Това дело се отнася до забавяне на процедурата по реституция, иницирана от жалбоподателите. В изпълнение на съдебно решение, с което е отхвърлен ревандикационният иск на жалбоподателите срещу приватизирано дружество, общинската служба по земеделие издава две решения от 2005 г. и 2006 г., с които признава правото на жалбоподателите на обезщетение вместо реституция за два имота с обща площ 4 675 m². Тя определя, че обезщетението трябва да бъде предоставено чрез общинска земя или поименни компенсационни бонове на обща стойност 4 351 лв. в зависимост от избора на жалбоподателите и наличната земя¹². Според последната информация, предоставена от жалбоподателите на Съда през юни 2011 г., те все още не са получили обезщетение по тези решения и не са предприели никакви стъпки в тази насока, доколкото са отказали да приемат обезщетение вместо реституция.

- i. Информация, предоставена преди разглеждането през март 2022 г.

С писмо от януари 2022 г. Областна дирекция "Земеделие" – Бургас е предоставила информация за трудностите, които срещат властите, за да приключат процедурата по обезщетяване (съдебни обжалвания на решенията, определящи частта от обезщетението, която трябва да се предостави в земеделска земя, и частта, която трябва да се предостави в

⁹ *Василев и Дойчева*, № 14966/04, решение от 31.05.2012 г., окончателно на 31.08.2012 г.

¹⁰ През ноември 2014 г. жалбоподателите са сеоплакали пред Комитета от забавянето на приключването на реституцията.

¹¹ *Сивова и Колева*, №. 30383/03, решение от 15.11.2011 г., окончателно на 04.06.2012 г.

¹² Властите прилагат чл.10б от ЗСПЗЗ към случая на жалбоподателите, който предвижда обезщетение, когато реституцията на земята не е възможна, тъй като тя е застроена.

поименни компенсационни бонове; промени в границите на общината, водещи до промени в наличната земя; правна несигурност, причинена от съдебни решения относно някои райони; предложения за законодателни изменения и др.)

През 2019 г. е изготвено задание за разработване на план за обезщетяване. На 6 януари 2022 г. е сключен договор за изработване на план за обезщетяване, засягащ 657 правоимащи лица, включително наследниците на г-н Г.И., за района на община Созопол.

ii. Отговор на въпросите, уточнени през март 2022 г.

В писмо от 31 март 2023 г. Областна дирекция "Земеделие" – Бургас уточнява, че всички дейности по горепосоченото задание са приключили, решенията за обезщетяване на всички 657 правоимащи лица, включително и на жалбоподателите, са изготвени и ще им бъдат връчени след предоставяне на окончателните скици от Агенцията по геодезия, картография и кадастър.

Оценка: Много положителен е фактът, че въпреки забавянето, свързано с фактическата и правна сложност на ситуацията, властите вече са напреднали с приключването на процедурата по реституция. Информацията за нейното финализиране следва да бъде предоставена своевременно.

8. Делото *Лазаров и други*¹³

Делото се отнася до забавяне на реституционната процедурата в резултат на противоречиви действия на властите, които през 1994 г. първо са приели, че реституцията на земеделската земя не е възможна, тъй като имотът е бил застроен, и че наследодателят на жалбоподателите има право на обезщетение, но по-късно са преразгледали въпроса дали да се разреши възстановяването на собствеността върху земята или обезщетение, като са решили на Благоевградския окръжен съд от 10 декември 2012 г.¹⁴ е наредено да се възстанови правото на собственост в съществуващи или възстановими стари реални граници върху земята. Третото лице (частно дружество), владеещо земята, обаче не е имало възможност да предяви и докаже конкурентните си претенции, което е довело до допълнително забавяне и оставяне на въпроса да бъде решен в по-нататъшно гражданско производство срещу това дружество. Жалбоподателите изглежда не са предявили иск срещу дружеството, за да защитят твърдяното си право на собственост.

В отговор на въпросите, посочени в меморандума Н-Ехес(2022)4, в допълнението си от 12 април 2023 г. властите уточняват, че в изпълнение на решението на Благоевградския окръжен съд, с което е постановена реституцията на земята, на 11 март 2013 г. общинската служба по земеделие е издала съответното решение. Съобщава се, че оттогава насам не са предприети никакви действия от страна на общинската служба по земеделие. Властите уточняват, че за да бъде финализирана процедурата по реституция, жалбоподателите трябва да представят проект-скица на имота в съответствие със съдебното решение. Впоследствие ще бъде сформирана комисия, която ще издаде решение за възстановяване на собствеността върху имота, с което окончателно ще приключи процедурата по възстановяване на собствеността. Посочва се, че на компетентната общинска служба по земеделие ще бъдат дадени задължителни указания да уведоми наследниците за възможните действия и съответните мерки, които трябва да бъдат предприети.

В допълнението си от 2 януари 2023 г. относно общите мерки по тези дела властите заявяват, че съгласно разясненията, предоставени от Министерството на земеделието, в случаите, когато лицата са получили решение, с което се признава правото им на реституция в съществуващи или възстановими на терена стари реални граници, но е установено, че земята е застроена или са извършени работи, които не позволяват реституцията (независимо чия собственост са тези обекти - на частно физическо или юридическо лице), бившите собственици или техните наследници имат право на обезщетение вместо реституция и не е необходимо да предявяват ревандикационен иск срещу третите лица.

¹³ *Lazarov и други*, № 27565/14, решение от 16.11.2021 г., окончателно на 16.11.2021 г.

¹⁴ В решението на Европейския съд датата на решението на Благоевградския окръжен съд е посочена като 8 януари 2013 г.; в документите, представени от властите в секретариата, датата е посочена като 10 декември 2012 г.

Оценка: От представената информация се изяснява, че властите смятат, че финализирането на процедурата по реституция ще бъде постигнато чрез издаване на административно решение за възстановяване на собствеността върху имота. Въпреки това конкурентните права на собственост на третата страна (частното дружество, което владее земята) очевидно все още съществуват, тъй като спорът между жалбоподателите и тази трета страна изглежда не е решен с окончателно решение. Властите посочват, че в такива ситуации е възможно жалбоподателите да изберат да получат обезщетение вместо реституция. Властите следва да предоставят информация за предприетите мерки за информиране на жалбоподателите за възможностите, които са им предоставени за финализиране на реституцията, и да информират Комитета за избора, направен от жалбоподателите (дали са избрали реституцията на земята, което може да изисква водене на допълнителни граждански производства (ревандикационен иск) срещу частното дружество, или обезщетение вместо реституция).

9. Делото Зикатанова и други

Делото се отнася до заявления за възстановяване на собствеността от 147 жалбоподатели, свързани със земеделски земи в покрайнините на София, където през 60-те и 70-те години на миналия век е било създадено опитно поле за студенти и стажанти агробиолози. Европейският съд отбелязва, че по отношение на някои от жалбоподателите не е установено дали имат право на възстановяване в съществуващи или възстановими стари реални граници или на обезщетение (жалбоподатели № 10-13, 15-25, 34, 37, 44-67, 83-89, 103-16, 121-30 и 147), или въпреки че е установено, че жалбоподателите ще получат обезщетение, такова не е предоставено (жалбоподатели № 32-33, 38-43, 117-20 и 140-46). Европейският съд постановява, че жалбоподателите не са имали легитимно очакване за реално възстановяване на собствеността, но установява нарушение заради прекомерната продължителност на реституционните процедури и несигурността, в която те са били поставени за дълъг период от време.

i. Информация, предоставена преди разглеждането през март 2022 г.

Властите предоставиха по-рано информация за висящи съдебни производства, свързани с решения на общинската служба по земеделие, отнасящи се до различни жалбоподатели или техни наследници. Те също така посочват, че в някои случаи наследници на жалбоподатели са били уведомени, че трябва да представят скици на имотите, които е трябвало да им бъдат прехвърлени, но не са го направили.

ii. Отговор на въпросите, идентифицирани през март 2022 г.

В последното становище на властите от април 2023 г. се съобщава, че единственото ново развитие от 2020 г. насам е, че по две дела жалбите срещу решенията на Общинска служба по земеделие – Панчарево са били отхвърлени от районните съдилища. По останалите дела не се съобщава за ново развитие.

Оценка: С оглед на изключителната сложност на фактическото развитие по отношение на 147 жалбоподатели и техните наследници, изглежда необходимо да се повтори оценката, направена в Н-Ехес(2022)4, че би било полезно органите да изготвят анализ на основните причини за липсата на напредък в реституционните процедури, както и възможните действия, които могат да бъдат предприети за тяхното приключване, включително действия, извършени по служебен ред. Би било полезно тази информация да бъде представена в лесен за ползване документ относно последващи действия, в който ясно да се посочи и развитието на реституционните процедури, започнати от различните жалбоподатели и техните наследници. Във всеки случай е необходимо властите да предприемат всички възможни мерки за приключване на реституционните процедури без забавяне, включително чрез осигуряване на достатъчно административни ресурси.

10. Делото *Димов*

Делото се отнася до забавяне на реституцията, главно поради отказа на компетентната общинска служба по земеделие да изпълни съдебно решение от 27 септември 2002 г., с което се признава правото на бащата на жалбоподателя на реституция и това на жалбоподателя като негов наследник.

На 24 октомври 2016 г. общинската служба по земеделие е взела решение, което, след като е изменено от Административен съд – Сливен на 18 юли 2017 г., бива съобразено с горното съдебно решение. Европейският съд отбелязва, че има данни, че реституционната процедура е останала висяща дори след тази дата по отношение на някои от имотите, тъй като необходимите кадастрални планове не са били незабавно изготвени. Тъй като страните не са предоставили повече информация по въпроса, Съдът не е могъл да определи кога процедурата по реституция е окончателно приключила, но е приел, че решението от 27 септември 2002 г. е окончателно изпълнено и че реституционната процедура е приключила на 18 юли 2017 г.

Оценка: Властите могат да бъдат приканени да представят своята оценка за това дали реституционната процедура е приключила и да посочат дали са издадени необходимите кадастрални планове за въпросните имоти.